

BEVEZETÉS

Mint mindenki más ezen a tájon, én is hatéves koromban kezdtem el írni tanulni. Középiskolásként tanáraitam szerint már egészen jól fogalmaztam, de még nagyon sokáig nem gondoltam, hogy valamikor még könyvírásra adom a fejem. Aztán egyszer, még főiskolai tanárként hívatott a tanszékvezetőm, és megkérdezte:

– Mit szólnál, ha fizika-előadásaidat egy jegyzetben kiadnánk? Ebből könnyebben tanulhatnának a hallgatóid. A saját jegyzeteik mellett a vizsgákra ezzel könnyebben készülhetnének.

Mivel ekkor még semmi nem jelent meg tőlem nyomtatásban, egy pillanatra elbizonytalanodtam, de kis gondolkodás után döntöttem. Vállalom.

Így született meg egy 250 oldalas fizikajegyzet, amely felölelte a mechanikától az atomfizikáig az általam akkor oktatott tananyagot. Ezt a puha kötésű, kissé vaskosra sikerült jegyzetet tartom ma első „könyvemnek”. Később még jó néhány fizikapéldatár került ki a kezem alól, viszont novellákba, tárcákba, netán fajsúlyosabb munkákba még nem mertem belefogni. Azonban gyakorló katolikusként és természettudományokkal foglalkozó pedagógusként szívesen tartottam előadásokat a hit és természettudomány kapcsolatáról, elsősorban klubokban, keresztény közösségekben. Ezeket az előadásaimat ismerőseim, barátaim rendszerint hangszalagon rögzítették, emiatt felmerült bennem a gondolat, hogy mi lenne, ha az elhangzott előadásaimat bárki kézbe vehetné és olvashatná. A nyomdai megjelenés akkor még eszembe sem jutott – egy lelkes és segítőkész tanítványom vállalta, hogy stencilen sokszorosítja ezt a kicsi, alig százoldalas brosrát. (Ne feledjük, ekkor még jóval a rendszerváltás előtt jártunk, amikor minden nyomdai megjelenésre szigorúan engedélyt kellett kérni. Ennek következtében ez a kiadvány ma illegálisnak, azaz szamizdatnak

tekinthető. Így lettem „szamizdatíró”.) Gondolom, segítőkész tanítványomnak lehettek könyvkötészeti tapasztalatai, mert a *Hit és tudomány* címmel megjelent, négy előadásomat tartalmazó füzetet ízlésesen bekötötte.

Ez időben lelkes lokálpatriótaként sokat foglalkoztam szülőföldem, Albertfalva történetével, és az akkor szárnyát bontogató, negyedévenként megjelenő katolikus folyóiratba, az *Egyházközségi Levélbe* próbálkoztam néhány megemlékezéssel, kis színes régi történettel. Annak idején a néhány száz példányban nyomtatott periodika kiadásáért Kiss Gábor, a Tinta Könyvkiadó tulajdonos igazgatója volt felelős, ő biztatott, írjak rendszeresen, hiszen véleménye szerint ismerősei szívesen olvassák írásaimat. Gábor bátorítására és segítségével az ezredfordulóra ezekből a néhány oldalas visszaemlékezésekből jelent meg a Sásdi Kiadó gondozásában *Világkép* című könyvem. A rendszerváltozás után a Szent Margit Gimnázium vezetése temérdek szabadidőt nem hagyott, emiatt nyugdíjba vonulásomig írással jóval kevesebbet foglalkoztam. Az évente négyszer megjelenő *Egyházközségi Levélben* megjelent néhány szösszenetem kevésbé volt alkalmas önálló megjelenésre.

Azóta sok víz folyt le a Dunán. A Tinta Könyvkiadó gondozásában megjelent nyolc kötetem. Közben két, Albertfalva múltjával foglalkozó kötetem is, valamint írtam tárca- és novellagyűjteményt. Utazási élményeinket kulturális kaleidoszkópként szintén papírra vettem. Három évvel ezelőtt megjelent, *Két évezred zarándoka* című munkámmal viszont úgy éreztem, nemcsak kiírtam magamból azokat az emlékeket, amelyek kikíváncsoztak belőlem, hanem fontolgatnom kellett azt is, maradt-e még időm egy könyv megírására. Sokáig halogattam az írást, míg aztán az egyik alkalommal kezembe nem került egy már három évtizede halott, Párkányban élt rokonom, Sümegh János által készített, majd félbemaradt Sümegh-családfa. Ezt a régi családi dokumentumot addig-addig nézegettem, olvastam, amíg rá nem döbbsenem, őseim között számtalan színes és érdekes, megírásra való élettörténet rejtőzik. Ekkor döntöttem el, hogy megpróbálom megírni néhány említésre méltó őszám és a magam élettörténetét. Ha másért nem, utódaim okulására.

* * *

Viszonylag kevesen élnek e hazában, akiket érdekel és komolyan foglalkoztat felmenői életének története. Ha valaki nyugodt óráiban mégis elmereng ősei sorsának alakulásán, általában sem ideje, sem pénze, no meg energiája sem marad az ezzel való komolyabb gyakorlati törődésre. Az uralkodói, valamint főúri famíliákon kívül néhány hivatásos családfakutató az, akit ez a téma valóban érdekel, így leginkább azok az írók böngészik lelkesen a levéltárakat, akik valakinek az életrajzához gyűjtenek anyagot. A gyakorlott kutatásnak e mesterei viszont még az írói társadalomnak is csak egy piciny töredékét teszik ki.

Magyarországon – és néhány európai országban – a családfakutatásban a két világháború közötti időszak hozott mindössze néhány évig tartó pezsgést.

Az első zsidótörvény megszavazásával az őseik után kíváncsiskodók megrohanták az egyházak, polgármesteri hivatalok irattárait. Tudjuk, mindez nem ok nélkül történt. A hirtelen fellendült családfakutatásnak oka nem volt más, mint a német nyomásra egymás után sebtében megszavazott három zsidótörvény. Az 1938. május 29-én életbe lépő első zsidótörvény még csak valósi alapon különböztette meg a zsidókat. 1939. május 5-én kimondják a második zsidótörvényt, s ezzel az állami és közhivatalokban csökkentik a zsidó értelmiséget, valamint korlátozzák választójogukat. 1941. augusztus 8-án már a házasságot és a nemi kapcsolatot is börtönnel büntették zsidó és nem zsidó között.

Nagybátyám, ifjabb Sümegh Géza – a két világháború közötti neves ügyvéd – ekkor vette nyakába az országot és keresett fel messzi vidékeken több tucat plébániát, réges-régi születési, házassági, halálozási anyakönyvi kivonatok, okmányok után kajtatva. Mindenkinek ajánlatos volt beszerezni a származását igazoló iratokat, de kíváncsi Géza nagybátyámat jogászként még az átlagosnál is jobban érdekelte felmenőinek sorsa, életük alakulása. Nem könnyű feladatra vállalkozott. Elsősorban plébániákat, parókiákat keresett fel, ugyanis a templomi anyakönyvezés nálunk jó háromszáz évvel megelőzte a polgárit. Dr. Sümegh Géza közben „bejárta Tolnát, Baranyát”: Tiboldaróctól Léváig, Egertől Budapestig kis, néhány száz lelkes faluk plébániáit ugyanúgy felkereste, mint nagyvárosok impozáns templomait, székesegyházait. Másolatokat

csináltatott a régi, megsárgult dokumentumokból, és egy dobozban gondosan félretéve megőrizte azokat haláláig.

(Az akkor már Szlovákiához tartozó Párkányban élő Sümegh János – nagyapám testvére – a második világháború után, csupán kíváncsiságból szintén hosszas kutatás eredményeképpen készített egy igen részletes családfát, az ő alapos munkáját már nem valószínű, hogy valaki familiánkól tovább tudja pontosítani. Jómagam ennek a könyvemnek az első részében leginkább a két évtizede elhunyt János bácsi munkájára, valamint nagybátyám kutatási eredményeire támaszkodom.)

A XVI. század közepéig az asszonyok 8-10 vagy ennél is több gyermeknek adtak életet, akik közül – szerencsés esetben – a fele ha megélte a felnőttkort. A fiatalon elhunyt gyermekek pappal a keresztelőn, illetve a temetésen „találkoztak”, de a keresztség szentségének kiszolgáltatását csak legritkább esetben adminisztrálták. A temetés stólapénzének könyvelésén kívül – a templomkasszázt az egyházi főhatóság mindig ellenőrizte – az elhunyt adatairól nem maradt később használható írásbeli feljegyzés. A rendszeres anyakönyvezést – igen későn – csak 1563-ban rendelte el IV. Piusz pápa a tridenti zsinaton. A megszokás azonban nagy úr, ezt a rendelkezést – kényelmi vagy más okokból – több plébánián sokáig figyelmen kívül hagyták. (Na és ne feledkezzünk el a másfélszáz évig itt regnáló törökökről sem.) A fél évszázad múlva – az ellenreformáció kezdetén –, 1611-ben tartott nagyszombati zsinat végre valamivel szigorúbban intézkedett az anyakönyvek vezetéséről. A nagy változás 1625-ben következett be, amikor Pázmány Péter esztergomi érsek az V. Pál pápa által kiadott *Rituale Romanum*ot az egész országban kötelezővé tette. Ettől kezdve vannak meg az egyházi anyakönyvek, természetesen csak ott, ahol az istenháza az évszázadok során nem égett porrá, ami bizony akkoriban gyakran megesett. A török által megszállt területeken az anyakönyvezés leginkább a török kiűzése után, az 1700-as esztendők elején kezdődhetett el. Elsőre azt gondolhatnánk, ezekben az anyakönyvekben nagyon hiteles adatokat találunk. Holott aki valóban veszi a fáradságot, és családfájának felkutatásába fog, hamar megállapíthatja, a pontosság nemigen jellemző ezekre a nagyon-nagyon régi templomi okmányokra. Ugyanis ezeket a születési, házassági, illetve halotti anyakönyveket rendszerint nem a plébános, hanem a káplánja jegyezte, álta-

lában bemondásra. A keltezéseket, neveket számtalanszor elírták, hisz minden adatot hallás alapján rögzítettek, belejavítani, netán újraírni pedig nemigen szerettek. Különösen a fura hangzású, idegenül csengő nevekkal gyűlt meg a bajuk, mely néha igen érdekes tévedésekhez, „félrehallásokhoz” vezetett. Gondolhatnánk, ilyen tévedés a második világháború utáni magyarországi polgári anyakönyvezéseknél már nem fordulhatott elő. Pedig de meny-nyire!

Anyai ágon nálunk mindenki Voglnak született, viszont az én összes fellelhető hivatalos iratomban édesanyám neve Vogel Etelka. A háború alatt a Baross utcai klinika pincéjében keresztelt meg egy idős atya, aki a súlyosan sérült haldoklóknak az utolsó kenetet szolgáltatta ki. (Ma már betegek szentsége a neve!) A pincében az ápoltak mellett – rövid ideig és csak a front alatt – számos sérült román és szovjet katona feküdt. A születési anyakönyvi kivonatomban – ami a pap későbbi szóbeli bejelentésére készülhetett – az édesanyám német nevébe (Vogl) véletlenül bekerült egy „e” betű. (Nem fontos, csak érdekes, hálás édesanyám a keresztelesemért a papnak egy fél pakli cigarettát adott.) Tizennégy évvel később, középiskolásként a személyi igazolványomat pedig a születési anyakönyvi kivonat alapján töltötték ki. Próbálnék ma egy ilyen elírással banki ügyeket intézni? Esetünkben minden bizony-nyal véletlen elírás történhetett, de egy különös „tudatos” elvételre legyen példa szintén egy családuknban megesett történet.

Sógorom édesapja – még a Monarchiában – Bécsben született. A háború utáni első összeírásoknál a falu kommunista rendőre – aki jó barátságban volt Rudi bácsival – jóindulatúan figyelmeztette, véletlenül se mondja az ügyintézőt végző két államvédelmi tisztnek, hogy Bécsben született, mert ezért mostanság nem jár dicséret. Ha kérdezik, mondja azt: „Kérem, nekem a háborúban minden papírom megsemmisült, egyébként Pécsen születtem.” Annyi lesz mindennek az ára, hogy a tanácsházán dolgozó két lelkes összeíró ávost maguknál fogjuk elhelyezni. Önök felajánlják a néhány napi szállást térítésmentesen, és ha Rudi bácsi felesége még meg is lepi vendégeit néha valami finomsággal, esténként pedig elkvaterkáznak a konyhában, önökre biztosan nem kérnek majd telefonon megerősítő tájékoztatást, s a szóbeli közlést még véletlenül sem fogják ellenőrizni. Ha mégis kiderülne a

turpisság, akkor nyugodtan mondhatja Rudi bácsi, rosszul értették a szavait.

Így lett. Sógorom édesapjának ettől kezdve az összes papírján Bécs helyett Pécs a szülővárosa. (Sohasem járt Pécsett!) Ennyit a hivatalos iratok pontosságáról. *(Nem találni két lexikont, könyvet, ahol Tormay Cécile-nek, a múlt század kiváló írójának azonos lenne a születési ideje. Pedig ő nem csak egy „átlagpolgár” volt.)*